

Spis treści

Wykaz skrótów	21
Wstęp do wydania drugiego	25
Wstęp do wydania pierwszego	26
1. Prawne aspekty procesu integracji europejskiej — rys historyczny (<i>Anna Przyborowska-Klimczak</i>)	27
2. Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej. Pojęcie prawa Unii (<i>Jan Barcz</i>)	51
3. I filar Unii Europejskiej — integracja gospodarcza (<i>Władysław Czapliński</i>)	75
4. II filar Unii Europejskiej — Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (<i>Jan Barcz</i>)	95
5. III filar Unii Europejskiej — Współpraca Sądowa i Policji w Sprawach Karnych (<i>Władysław Czapliński</i>)	117
6. Unia Gospodarcza i Pieniężna (<i>Artur Nowak-Far</i>)	133
7. System instytucjonalny UE (<i>Władysław Czapliński</i>)	153
8. Źródła prawa Unii Europejskiej (<i>Stanisław Biernat</i>)	181
9. Tworzenie prawa Unii Europejskiej (<i>Stanisław Biernat</i>)	205
10. Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich (<i>Stanisław Biernat</i>)	233
11. System ochrony prawnej (<i>Anna Wyrozumska</i>)	271
12. Państwa członkowskie a Unia Europejska (<i>Anna Wyrozumska</i>)	307
13. Współpraca sądów państw członkowskich z ETS w ramach procedury pytań prawnych (<i>Stanisław Biernat</i>)	337
14. Jednostka w Unii Europejskiej (<i>Anna Wyrozumska</i>)	355
15. Finansowanie Unii Europejskiej (<i>Ewa Skrzydło-Tefelska</i>)	385
16. Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej (<i>Ewa Skrzydło-Tefelska</i>)	397
17. Prawne aspekty procesu rozszerzenia Unii Europejskiej, Traktat akcesyjny (<i>Jan Barcz</i>)	425
18. Konstytucja RP z 1997 r. a członkostwo Polski w Unii Europejskiej (<i>Krzysztof Wójtowicz</i>)	459
19. Droga Polski do Unii Europejskiej (<i>Artur Nowak-Far</i>)	481
20. Prawne aspekty debaty nad przyszłością UE (<i>Jan Barcz</i>)	501
Omówienie wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (<i>Anastazja Gajda</i>)	515

Szczegółowy spis treści

Wykaz skrótów	21
Wstęp do wydania drugiego	25
Wstęp do wydania pierwszego	26
1. Prawne aspekty procesuintegracji europejskiej— rys historyczny (Anna Przyborowska-Klimczak)	27
1.1. Pojęcie, zakres i modele integracji europejskiej	27
1.2. Ogólna charakterystyka koncepcji integracyjnych w Europie po II wojnie światowej	28
1.3. Traktat ustanawiający EWWiS	29
1.3.1. Postanowienia instytucjonalne	30
1.3.2. Najważniejsze postanowienia prawa materialnego	30
1.4. Projekty poszerzenia integracji europejskiej na inne dziedziny współpracy państw	31
1.4.1. Europejska Wspólnota Obronna	31
1.4.2. Europejska Wspólnota Polityczna	32
1.5. Traktaty ustanawiające EWG i EWEA	33
1.5.1. Ogólna charakterystyka traktatów ustanawiających EWG i EWEA	33
1.5.2. Postanowienia dotyczące instytucji i Konwencja o niektórych wspólnych instytucjach	34
1.5.3. Najważniejsze postanowienia prawa materialnego	35
1.6. Zmiany instytucjonalne i rozwój terytorialny WE w latach 1958–1986	36
1.6.1. Zmiany instytucjonalne	36
1.6.1.1. Traktat o fuzji	36
1.6.1.2. Powstanie Rady Europejskiej	36
1.6.2. Powszechne wybory do Parlamentu Europejskiego	37
1.6.3. Rozwój terytorialny WE	37
1.7. Jednolity Akt Europejski	38
1.7.1. Zmiany instytucjonalne	38
1.7.2. Poszerzenie materialnych kompetencji WE	39
1.8. Traktat o Unii Europejskiej	39
1.8.1. Ogólna charakterystyka TUE	40
1.8.2. Ustanowienie UE	40
1.8.3. Postanowienia dotyczące instytucji	41
1.8.4. Zmiany w prawie materialnym	41
1.9. Ustanowienie Unii Gospodarczej i Pieniężnej	42
1.9.1. Podstawy prawne i główne założenia	42
1.9.2. Etapy ustanowienia	43
1.10. Rozwój integracji europejskiej w latach dziewięćdziesiątych	43
1.10.1. Konferencja Międzyrządowa 1996—1997	43
1.10.2. Ogólna charakterystyka TA	44
1.10.3. Postanowienia dotyczące instytucji	44
1.10.4. Inne zmiany przewidziane w TA	45
1.11. Traktat Nicejski	46
1.11.1. Konferencja Międzyrządowa 2000	46
1.11.2. Ogólna charakterystyka TN	47

1.11.3. Postanowienia instytucjonalne	48
1.11.4. Inne zmiany przewidziane w TN	48
1.11.5. Debata nad przyszłością UE	49
2. Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej.	
Pojęcie prawa Unii (Jan Barcz)	51
2.1. Pojęcie organizacji międzynarodowej	51
2.1.1. Definicja i główne rodzaje organizacji międzynarodowych	51
2.1.2. Prawo organizacji międzynarodowej	52
2.1.3. Podmiotowość prawna organizacji międzynarodowej	53
2.1.4. Pojęcie organizacji ponadnarodowej	54
2.2. Ustanowienie UE	54
2.3. Struktura UE	56
2.3.1. „Dach” UE	56
2.3.1.1. Cele UE	56
2.3.1.2. Jednolite ramy instytucjonalne UE	57
2.3.1.3. Wspólne wartości UE	57
2.3.2. Trzy filary UE	58
2.3.3. „Fundament” UE	61
2.3.3.1. Wzmocniona współpraca	61
2.3.3.2. Zmiana traktatów ustanawiających UE i WE	64
2.3.3.3. Uzyskanie członkostwa w UE	65
2.3.3.4. Ramy czasowe istnienia UE i WE	66
2.3.3.5. Wystąpienie państwa członkowskiego z UE i WE	66
2.3.3.6. Wykluczenie z UE	67
2.4. Inne problemy strukturalne	68
2.4.1. Terytorialny zakres obowiązywania UE	68
2.4.2. Personalny zakres obowiązywania UE	69
2.4.3. Status języków państw członkowskich UE	69
2.4.4. Symbole UE	70
2.5. Charakter prawny UE	70
2.6. Pojęcie prawa UE	72
3. I filar Unii Europejskiej — integracja gospodarcza	
(Władysław Czaplński)	75
3.1. Cele i zasady ogólne integracji gospodarczej	75
3.1.1. Zakaz dyskryminacji	76
3.1.2. Zasada lojalności	77
3.1.3. Zasada subsydiarności i proporcjonalności	77
3.1.4. Zasada równowagi instytucjonalnej	78
3.2. Podstawowe rozwiązania materialnoprawne	78
3.2.1. Swoboda przepływu towarów	79
3.2.2. Swoboda przepływu osób	81
3.2.3. Swoboda świadczenia usług	83
3.2.4. Swoboda przepływu kapitału	84
3.2.5. Wspólna polityka konkurencji	85
3.2.5.1. Zakaz karteli	85
3.2.5.2. Nadużycia pozycji dominującej	86
3.2.5.3. Pomoc państwa	88
3.2.6. Wspólna polityka handlowa	89
3.2.7. Wspólna polityka ochrony środowiska	90
3.2.8. Wspólna polityka rolna	90

3.2.9. Wspólna polityka transportowa	91
3.2.10. Harmonizacja prawa	92
3.3. Europejska Wspólnota Węgla i Stali	93
3.4. Europejska Wspólnota Energii Atomowej	93
4. II filar Unii Europejskiej — Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (<i>Jan Barcz</i>)	95
4.1. Rozwój	95
4.1.1. Europejska Wspólnota Obronna	96
4.1.2. Plany Fouchet'a	96
4.1.3. Europejska Współpraca Polityczna	96
4.1.4. Jednolity Akt Europejski	97
4.1.5. Traktat o UE	98
4.2. Zasady WPZiB	98
4.2.1. Tożsamość, spójność i solidarność w ramach WPZiB	98
4.2.2. Cele WPZiB	99
4.3. Instrumenty działania WPZiB	99
4.3.1. Zasady i ogólne wytyczne	99
4.3.2. Wspólne strategie	99
4.3.3. Wspólne działania i wspólne stanowiska	100
4.3.4. Umacnianie współpracy państw członkowskich	100
4.4. Mechanizm decyzyjny	101
4.4.1. Konstrukttywne wstrzymanie się od głosu	101
4.4.2. Podejmowanie decyzji większością kwalifikowaną	101
4.4.3. Wzmocniona współpraca	102
4.5. Organy WPZiB	103
4.5.1. Rada Europejska	103
4.5.2. Organy działające na zasadzie zapożyczenia	103
4.5.2.1. Rada	103
4.5.2.2. Parlament Europejski	104
4.5.2.3. Komisja Europejska	104
4.5.2.4. Prezydencja	105
4.5.2.5. Wysoki Przedstawiciel do spraw WPZiB	105
4.5.2.6. Komitet Stałych Przedstawicieli	106
4.5.3. Organy WPZiB sui generis	106
4.5.3.1. Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa	106
4.5.3.2. Jednostka planowania strategicznego i wczesnego ostrzegania	107
4.5.3.3. Korespondenci europejscy	107
4.5.3.4. Specjaliści przedstawiciele	107
4.6. Finansowanie WPZiB	107
4.7. Stosowanie sankcji ekonomicznych	108
4.8. Zawieranie umów międzynarodowych w ramach WPZiB	109
4.9. Nowy wymiar bezpieczeństwa i obrony	110
4.9.1. Ustanowienie wspólnej polityki obronnej i wspólnej obrony	110
4.9.2. Europejski system opanowywania kryzysów	111
4.9.3. Klauzula nienaruszalności	112
4.10. Rozwój Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony	112
4.11. Perspektywy	116
5. III filar Unii Europejskiej — Współpraca Sądowa i Policji w Sprawach Karnych (<i>Władysław Czaplński</i>)	117
5.1. Początki współpracy – układy z Schengen	117

5.2. Regulacja prawna III filara	118
5.2.1. Rola instytucji w funkcjonowaniu III filara	119
5.2.1.1. Rada Europejska	119
5.2.1.2. Rada UE	119
5.2.1.3. Komisja Europejska	120
5.2.1.4. Trybunał Sprawiedliwości	120
5.2.1.5. Parlament Europejski	120
5.2.2. Instrumenty prawne	121
5.2.2.1. Wspólne działania i wspólne stanowiska	121
5.2.2.2. Konwencje międzynarodowe	123
5.2.2.3. Decyzje i decyzje ramowe	124
5.2.2.4. Instrumenty nieformalne	124
5.2.3. Specyficzne rozwiązania prawne uzupełniające strukturę III filara	125
5.2.3.1. Klauzula pomostowa	125
5.2.3.2. Klauzula gwarancyjna	126
5.2.4. Ścisłjsza współpraca	126
5.2.4.1. Regulacje TUE w brzmieniu Traktatu z Maastricht	126
5.2.4.2. Regulacje TUE w brzmieniu TA	127
5.2.4.3. Regulacje TUE w brzmieniu TN	128
5.3. Konkluzje Rady Europejskiej z Tampere	128
5.3.1. Dziedzina azylu i polityki migracyjnej	129
5.3.2. Europejska przestżeń prawna	129
5.3.3. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej	130
5.3.4. Współpraca z państwami trzecimi	131
5.4. Najważniejsze akty prawne przyjęte w ramach III filara	131
6. Unia Gospodarcza i Pieniężna (Artur Nowak-Far)	133
6.1. Wstęp	133
6.1.1. Traktatowe określenie UGiP	133
6.1.2. UGiP jako etap integracji gospodarczej	134
6.2. Rys historyczny	135
6.2.1. Historyczne precedensy integracji pieniężnej przed 1945 r.	135
6.2.2. Dzieje integracji pieniężnej w latach 1945–1971	136
6.2.3. Plan Pierre’a Wernera	137
6.2.4. Integracja pieniężna w latach 1972–1978	138
6.2.5. Okres funkcjonowania ESW (1979–1998) i przejście do UGiP	139
6.3. Proces tworzenia UGiP	140
6.3.1. Zmiany prawa WE istotne dla tworzenia UGiP	140
6.3.2. Etapy tworzenia UGiP	141
6.4. System zapewnienia spójności makroekonomicznej	142
6.4.1. Koordynacja polityk makroekonomicznych	142
6.4.2. Kryteria konwergencji	142
6.5. Instytucje UGiP	144
6.5.1. Europejski System Banków Centralnych	144
6.5.2. Europejski Bank Centralny	145
6.5.3. Komitet Ekonomiczno-Finansowy	146
6.5.4. Tzw. Eurogrupa	146
6.6. Wprowadzenie euro	147
6.6.1. Nazwa jednolitego pieniądza europejskiego	147
6.6.2. Etapy wprowadzenia euro	147

6.6.3. Zagadnienia prawne dotyczące wprowadzenia euro do obrotu i do obiegu	148
6.7. Pakt Stabilności i Wzrostu	149
6.7.1. Monitorowanie programów stabilizacyjnych	150
6.7.2. Procedura unikania nadmiernych deficytów budżetowych	150
6.7.3. Pozostałe kwestie gospodarcze	151
6.8. Mechanizm Kursowy II	151
7. System instytucjonalny UE (Władysław Czapliński)	153
7.1. Rada Europejska	153
7.2. Parlament Europejski	156
7.2.1. Wprowadzenie	156
7.2.2. Skład PE	157
7.2.3. Struktura wewnętrzna PE	158
7.2.4. Funkcje PE	160
7.2.4.1. Funkcje prawodawcze	160
7.2.4.2. Funkcje opiniodawcze i doradcze	161
7.2.4.3. Funkcje kontrolne	161
7.2.4.4. Funkcje związane z powoływaniem i funkcjonowaniem innych organów UE	162
7.2.4.5. Inne funkcje PE	163
7.3. Rada UE	164
7.3.1. Skład Rady	164
7.3.2. COREPER	165
7.3.3. Funkcje Rady UE	165
7.4. Komisja Europejska	167
7.4.1. Powoływanie Komisji	167
7.4.2. Struktura Komisji	169
7.4.3. Funkcje KE	171
7.5. Europejski Trybunał Sprawiedliwości	173
7.6. Sąd Pierwszej Instancji	175
7.7. Trybunał Obrachunkowy	176
7.8. Funkcjonariusze WE	177
7.9. Inne organy	178
8. Źródła prawa Unii Europejskiej (Stanisław Biernat)	181
8.1. Uwagi wstępne	181
8.1.1. Klasyfikacje źródeł prawa	181
8.1.2. Pojęcie i zasięg <i>acquis communautaire</i>	182
8.1.3. Źródła prawa pierwotnego i pochodnego	182
8.2. Traktaty, na których opiera się UE	183
8.2.1. Traktaty założycielskie	183
8.2.2. Traktaty akcesyjne	183
8.2.3. Charakter traktatów	184
8.2.4. Problem konstytucji UE	184
8.3. Zasady ogólne prawa UE	185
8.3.1. Rola ETS przy formułowaniu zasad ogólnych	185
8.3.2. Zasady ogólne zapewniające demokratyczny i praworządny charakter Unii	185
8.3.3. Prawa podstawowe jako zasady ogólne	186
8.3.3.1. Proklamowanie ochrony praw podstawowych w orzecznictwie ETS	186
8.3.3.2. Stanowisko pozostałych instytucji WE w kwestii praw podstawowych	186

8.3.3.3. Podstawy traktatowe praw podstawowych i ich ochrony	187
8.3.3.4. Podmioty zobowiązane do ochrony praw podstawowych	187
8.4. Akty prawa pochodnego WE (w I filarze UE)	188
8.4.1. Zagadnienia wstępne	188
8.4.1.1. Katalog aktów prawa pochodnego	188
8.4.1.2. Problem hierarchii aktów prawa pochodnego	188
8.4.2. Rozporządzenia	188
8.4.2.1. Zakres i adresaci norm rozporządzeń	188
8.4.2.2. Znaczenie rozporządzeń dla organów tworzących prawo w państwach członkowskich	189
8.4.2.3. Rozporządzenia jako instrument unifikacji prawa państw członkowskich	189
8.4.3. Dyrektywy	190
8.4.3.1. Zakres, i adresaci norm dyrektyw	190
8.4.3.2. Obowiązki praw członkowskich implementowania dyrektyw	190
8.4.3.3. Dyrektywy jako instrument harmonizacji prawa państw członkowskich	191
8.4.4. Decyzje	192
8.4.5. Zalecenia i opinie	192
8.4.6. Akty nienazwane (sui generis)	193
8.4.7. Zagadnienie wyboru między rodzajami aktów prawa pochodnego ...	193
8.4.7.1. Sposób określenia podstaw traktatowych aktów prawa pochodnego	194
8.4.7.2. Czynniki decydujące o wyborze rodzaju aktu	194
8.5. Umowy Wspólnoty i państw członkowskich	195
8.5.1. Umowy międzynarodowe Wspólnoty	195
8.5.2. Umowy międzynarodowe mieszane	196
8.5.3. Porozumienia międzyinstytucjonalne	196
8.5.4. Umowy międzynarodowe państw członkowskich	198
8.5.4.1. Znaczenie umów międzynarodowych państw członkowskich dla WE	198
8.5.4.2. Umowy zawierane między państwami członkowskimi	198
8.5.5. Akty przedstawicieli państw członkowskich zebranych w Radzie UE	199
8.6. Źródła prawa w II i III filarze UE	200
8.6.1. Ogólna charakterystyka	200
8.6.2. Źródła prawa w II filarze UE	200
8.6.3. Źródła prawa w III filarze UE	202
8.7. Wykładnia prawa UE	203
8.7.1. Rola ETS przy dokonywaniu wykładni prawa UE	203
8.7.2. Metody wykładni	203
9. Tworzenie prawa Unii Europejskiej (Stanisław Biernat)	205
9.1. Tworzenie prawa pierwotnego	206
9.1.1. Inicjowanie zmian w prawie pierwotnym	206
9.1.2. Konferencja Międzyrządowa i zawarcie traktatu	207
9.1.3. Zmiany w prawie pierwotnym w wyniku zawarcia traktatów akcesyjnych	208
9.2. Instytucje uczestniczące w tworzeniu prawa pochodnego	208

9.2.1. Uwagi ogólne	208
9.2.2. Inicjatywa prawodawcza	209
9.2.2.1. Wyłączność kompetencji KE	209
9.2.2.2. Sposób przygotowania projektu aktu prawnego	209
9.2.2.3. Wpływ innych instytucji na Komisję Europejską	210
9.3. Procedury tworzenia prawa przez Radę UE i PE	210
9.3.1. Rodzaje procedur	210
9.3.2. Tworzenie prawa przez Radę bez udziału PE	211
9.3.3. Procedura konsultacji	211
9.3.4. Procedura współpracy	212
9.3.4.1. Zakres zastosowania procedury	212
9.3.4.2. Przebieg procedury	212
9.3.5. Procedura współdecydowania	213
9.3.5.1 Zakres zastosowania procedury	213
9.3.5.2. Przebieg procedury	213
9.3.5.3. Niektóre konsekwencje i cechy procedury	214
9.3.6. Procedura wyrażania zgody	215
9.4. Podejmowanie uchwał w Radzie UE	216
9.4.1. Sposoby podejmowania uchwał	216
9.4.1.1. Zwykła większość głosów	216
9.4.1.2. Kwalifikowana większość głosów	216
9.4.1.3. Jednomyślność	217
9.4.2. Zagadnienie wyboru sposobu głosowania	218
9.4.2.1. Znaczenie zagadnienia	218
9.4.2.2. Rozwiązania przyjęte w TWE	218
9.4.2.3. Kierunek zmian w traktatach	218
9.4.3. Wprowadzanie procedury głosowania kwalifikowaną większością głosów w praktyce WE	219
9.4.3.1. Porozumienie luksemburskie	219
9.4.3.2. Kompromis z Ioanniny	220
9.5. Wydawanie aktów prawnych przez KE	220
9.5.1. Wydawanie aktów prawnych na podstawie upoważnień traktatowych	221
9.5.2. Wydawanie aktów prawnych z upoważnienia Rady (delegowanie kompetencji)	221
9.5.2.1. Podstawy prawne dla upoważnienia KE	222
9.5.2.2. Tryb wydawania aktów prawnych	222
9.6. Uzasadnianie aktów prawnych i ich publikacja	224
9.6.1. Uzasadnianie aktów prawnych	224
9.6.1.1. Zakres obowiązku uzasadniania aktów prawnych	224
9.6.1.2. Wymagania dotyczące sposobu uzasadniania aktów prawnych	224
9.6.2. Publikacja aktów prawnych	225
9.6.2.1. Zakres obowiązku publikacji	225
9.6.2.2. Wejście w życie aktów prawnych	226
9.7. Społeczne aspekty tworzenia prawa wspólnotowego	226
9.7.1. Tworzenie prawa wspólnotowego jako proces społeczny	226
9.7.2. Podstawy traktatowe uspołeczniania procesu tworzenia prawa wspólnotowego	226
9.7.3. Niesformalizowane oddziaływanie na tworzenie prawa wspólnotowego	227

9.7.4. Białe i Zielone Księgi	227
9.7.5. Problemy jakości prawa wspólnotowego	228
9.8. Zawieranie umów międzynarodowych przez WE	229
9.8.1. Procedura zawierania umów międzynarodowych	229
9.8.2. Porównanie z procedurą wydawania aktów przez instytucje WE	229
9.8.3. Badanie zgodności umów międzynarodowych WE z traktatami, na których opiera się UE	230
9.9. Tworzenie prawa w II i III filarze UE	230
10. Prawo Unii Europejskiej	
a prawo państw członkowskich (Stanisław Biernat)	233
10.1. Uwagi wstępne	233
10.2. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa państw członkowskich	234
10.2.1. Proklamowanie zasady pierwszeństwa w orzecznictwie ETS	234
10.2.2. Zakres zasady pierwszeństwa	235
10.2.3. Pojęcie pierwszeństwa stosowania prawa wspólnotowego	235
10.2.3.1. Rozróżnienie pierwszeństwa obowiązywania i pierwszeństwa stosowania	235
10.2.3.2. Pierwszeństwo stosowania prawa wspólnotowego przez sądy państw członkowskich	236
10.2.3.3. Pierwszeństwo stosowania prawa wspólnotowego przez organy administracyjne państw członkowskich	237
10.2.4. Konsekwencje zasady pierwszeństwa dla organów prawodawczych państw członkowskich	238
10.2.4.1. Obowiązki organów państw członkowskich wykraczające poza pierwszeństwo stosowania	238
10.2.4.2. Obowiązek tworzenia nowych środków proceduralnych w państwach członkowskich	239
10.2.5. Uzasadnienie pierwszeństwa prawa wspólnotowego	240
10.2.5.1. Uzasadnienie przyjmowane przez ETS	240
10.2.5.2. Uzasadnienie przyjmowane w państwach członkowskich	241
10.2.6. Problemy akceptowania pierwszeństwa prawa wspólnotowego w państwach członkowskich na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec	242
10.2.6.1. Orzeczenia Solange I i Solange II	242
10.2.6.2. Orzeczenie w sprawie Maastricht	243
10.2.6.3. Kontrowersje dotyczące organizacji rynku bananów	243
10.3. Bezpośrednie obowiązywanie i stosowanie prawa wspólnotowego oraz jego bezpośredni skutek	244
10.3.1. Terminologia występująca w traktatach	244
10.3.2. Propozycja uporządkowania terminologii	245
10.3.2.1. Pojęcie bezpośredniego obowiązywania prawa wspólnotowego	245
10.3.2.2. Pojęcie bezpośredniego stosowania prawa wspólnotowego	246
10.3.2.3. Pojęcie bezpośredniego skutku prawa wspólnotowego	247
10.4. Zasada bezpośredniego skutku prawa wspólnotowego	247
10.4.1. Uwagi ogólne	247

10.4.1.1. Jednostki jako podmioty prawa wspólnotowego	247
10.4.1.2. Zapewnienie ochrony praw jednostek	248
10.4.2. Warunki bezpośredniej skuteczności norm prawa wspólnotowego	249
10.4.3. Bezpośrednia skuteczność norm traktatowych	249
10.4.4. Bezpośrednia skuteczność norm traktatowych w układzie wertykalnym i horyzontalnym	250
10.4.4.1. Kryterium rozróżnienia	250
10.4.4.2. Zakres bezpośredniego skutku horyzontalnego norm traktatowych	250
10.4.5. Bezpośredni skutek rozporządzeń i decyzji	252
10.4.5.1. Bezpośredni skutek rozporządzeń	252
10.4.5.2. Bezpośredni skutek decyzji	253
10.4.6. Bezpośredni skutek dyrektyw	253
10.4.6.1. Swoista sytuacja dyrektyw	253
10.4.6.2. Warunki bezpośredniej skuteczności dyrektyw	254
10.4.6.3. Uzasadnienie bezpośredniego skutku wertykalnego dyrektyw	254
10.4.6.4. Problem bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw	255
10.4.6.5. Sposób rozumienia „państwa”	256
10.4.6.6. Dalsze dyskusje nad bezpośrednim skutkiem dyrektyw	257
10.4.7. Bezpośredni skutek postanowień umów międzynarodowych Wspólnoty	259
10.5. Wykładnia prawa państw członkowskich zgodnie z prawem wspólnotowym	261
10.5.1. Narodziny koncepcji i wykładni zgodna z normami dyrektyw	261
10.5.2. Zakres obowiązku wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem wspólnotowym	262
10.5.3. Obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem wspólnotowym a pierwszeństwo prawa wspólnotowego	263
10.6. Odpowiedzialność państw członkowskich za szkody wyrządzone wskutek naruszenia prawa wspólnotowego	263
10.6.1. Uwagi ogólne	263
10.6.2. Uzasadnienie i podstawy prawne odpowiedzialności odszkodowawczej	264
10.6.3. Zakres odpowiedzialności odszkodowawczej	265
10.6.4. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej	266
10.6.5. Sposób dochodzenia odszkodowania od państwa	267
10.7. Prawo obowiązujące w II i III filarze UE a prawo państw członkowskich	268
10.7.1. Odmienności prawa w II i III filarze w porównaniu z prawem wspólnotowym	268
10.7.2. Jurysdykcja ETS w II i III filarze	269
10.7.3. Zagadnienie pierwszeństwa i bezpośredniego skutku norm prawa w II i III filarze	269
11. System ochrony prawnej (Anna Wyrozumska)	271
11.1. Rozgraniczenie właściwości Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji w I filarze UE	271

11.2. Szczególne obszary kompetencji Trybunału Sprawiedliwości	276
11.3. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawa wspólnotowego	278
11.3.1. Akty prawne podlegające kontroli	279
11.3.2. Przesłanki nieważności aktu prawa wspólnotowego	280
11.3.2.1. Brak kompetencji instytucji WE lub EBC	281
11.3.2.2. Naruszenie istotnego wymogu proceduralnego	281
11.3.2.3. Naruszenie Traktatu lub jakiegokolwiek postanowienia prawnego odnośnie do jego stosowania	282
11.3.2.4. Nadużycie władzy	282
11.3.3. Legitymacja czynna	282
11.3.4. Kontrola legalności aktów prawa wspólnotowego przez podmioty prywatne	284
11.3.5. Konsekwencje uznania aktu prawnego za nieważny	294
11.4. Zarzut bezprawności rozporządzenia	295
11.5. Skarga na bezczynność instytucji	296
11.5.1. Przedmiot skargi i postępowanie wstępne	297
11.5.2. Legitymacja czynna	298
11.5.3. Locus standi podmiotów nieuprzywilejowanych	299
11.5.4. Skutki stwierdzenia bezczynności	299
11.6. Skarga odszkodowawcza	300
11.6.1. Odpowiedzialność kontraktowa WE	300
11.6.2. Odpowiedzialność deliktowa WE	300
11.6.2.1. Przesłanki odpowiedzialności deliktowej	301
11.6.2.2. Bezprawność działania lub zaniechania	301
11.6.2.3. Bezprawność legislacyjna	303
11.6.2.4. Konkurencyjna odpowiedzialność państw członkowskich	305
11.6.2.5. Odpowiedzialność funkcjonariuszy wspólnotowych wobec WE	306
12. Państwa członkowskie a Unia Europejska	
(Anna Wyrozumska)	307
12.1. Uwagi wstępne	307
12.2. Zasada lojalności i szczerzej współpracy	307
12.3. Podział kompetencji do stanowienia prawa między WE i państwa członkowskie	310
12.3.1. Zasada kompetencji powierzonych	310
12.3.2. Wybór podstawy prawnej	312
12.3.3. Kompetencje wyłączne i konkurencyjne WE	314
12.3.4. Kompetencje wyłączne państw członkowskich	316
12.3.5. Klauzule ochronne i stan wyższej konieczności	317
12.3.6. Ochrona kompetencji państw członkowskich — minimum harmonizacji	318
12.3.7. Zasada subsydiarności i kompetencje konkurencyjne	319
12.3.8. Zasada proporcjonalności	321
12.3.8.1. Ocena działań wspólnotowych	323
12.3.8.2. Ocena działań państw członkowskich	324
12.4. Podział kompetencji w zakresie władzy wykonawczej i sędziowskiej	325
12.5. Zapewnianie efektywności prawa wspólnotowemu w prawie krajowym przez sądy krajowe	327
12.6. Odpowiedzialność państwa za naruszenie prawa wspólnotowego w prawie WE	330

12.6.1. Procedura na podstawie art. 226 TWE	330
12.6.2. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność państwa członkowskiego	333
12.6.3. Procedura na podstawie art. 227 TWE	335
12.6.4. Inne procedury: art. 88 ust. 2, art. 95 ust. 9, art. 298 TWE	335
13. Współpraca sądów państw członkowskich z ETS w ramach procedury pytań prawnych (Stanisław Biernat)	337
13.1. Konieczność zapewnienia jednolitego stosowania prawa wspólnotowego	337
13.2. Ogólne założenia procedury pytań prawnych	339
13.3. Sądy upoważnione do wystąpienia z pytaniami prawnymi	339
13.3.1. Cechy sądów krajowych	339
13.3.2. Charakterystyka i ocena stanowiska ETS	340
13.4. Przedmiot pytań prawnych	341
13.5. Pytania prawne dotyczące wykładni prawa wspólnotowego	341
13.5.1. Niedopuszczalność bezpośredniej wykładni prawa krajowego lub orzekania o jego ważności	341
13.5.2. Sposób formułowania pytań prawnych dotyczących wykładni prawa wspólnotowego	342
13.6. Pytania prawne dotyczące ważności aktów instytucji wspólnotowych	343
13.6.1. Korzyści procedury z punktu widzenia interesów jednostek	343
13.6.2. Stosowanie środków tymczasowych przez sąd krajowy w trakcie procedury	344
13.7. Powiązania między postępowaniem przed sądem krajowym a postępowaniem przed ETS	344
13.7.1. „Niezbędność” orzeczenia wstępnego	344
13.7.2. Postanowienie sądu krajowego o wystąpieniu z pytaniem prawnym	345
13.7.3. Podział ról między sądem krajowym a ETS	345
13.8. Zagadnienie obowiązku sądu krajowego do wystąpienia z pytaniem prawnym	346
13.8.1. Aspekt formalny	346
13.8.2. Aspekty merytoryczne	347
13.8.2.1. Sprawy uprzednio wyjaśnione	347
13.8.2.2. Sprawy niebudzące wątpliwości (jasne)	348
13.8.3. Problem sankcji za naruszenie obowiązku wystąpienia z pytaniem prawnym	349
13.9. Skutki orzeczenia wstępnego	350
13.9.1. Skutki dla sądów krajowych właściwych w sprawie	350
13.9.2. Zagadnienie skutków orzeczeń wstępnych jako precedensów	351
13.10. Pytania prawne w ramach polityki WE w dziedzinie wiz, azylu i imigracji	352
13.11. Pytania prawne w III filarze UE	352
13.11.1. Fakultatywny charakter procedury	352
13.11.2. Zakres jurysdykcji ETS	353
14. Jednostka w Unii Europejskiej (Anna Wyrozumska)	355
14.1. Uwagi wstępne	355
14.2. Obywatelstwo UE	356

14.2.1. Pojęcie „obywatelstwa Unii Europejskiej”	356
14.2.2. Prawa obywateli UE	358
14.2.2.1. Zakres praw i obowiązków obywateli UE	358
14.2.2.2. Prawo swobodnego poruszania się i pobytu	359
14.2.2.3. Prawa wyborcze	361
14.2.2.4. Prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej ze strony innego państwa członkowskiego	362
14.2.2.5. Prawo petycji do PE	362
14.2.2.6. Prawo skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana)	363
14.2.2.7. Inne prawa obywateli UE	364
14.3. Ochrona praw podstawowych w UE	365
14.3.1. Rozwój wspólnotowej koncepcji ochrony praw podstawowych ...	365
14.3.1.1. Zakres chronionych praw podstawowych	372
14.3.1.2. Kontrola działań państw członkowskich	373
14.3.2. Traktatowe wzmocnienie ochrony praw podstawowych	374
14.3.3. Karta Praw Podstawowych UE	375
14.3.3.1. Geneza i treść KPP	375
14.3.3.2. Charakter prawny i znaczenie KPP	377
14.4. Zasady prawa wspólnotowego o szczególnym znaczeniu dla jednostek ...	378
14.4.1. Zasada zakazu dyskryminacji	378
14.4.2. Zasada pewności prawa	381
14.4.2.1. Ochrona uprawnionego oczekiwania	381
14.4.2.2. Zasada nieretroakcji	383
15. Finansowanie Unii Europejskiej (Ewa Skrzydło-Tefelska)	385
15.1. Wprowadzenie	385
15.2. Podstawy prawne budżetu UE	388
15.3. Dochody WE i UE	388
15.4. Wydatki WE i UE	389
15.5. Procedura budżetowa	390
15.5.1. Procedura budżetu	390
15.5.2. Prace w PE i Radzie, przyjęcie budżetu	391
15.5.3. Wykonanie budżetu i kontrola nad jego wykonaniem	392
15.6. Szczególne zasady finansowania niektórych form działalności UE	393
15.6.1. Budżet badań i inwestycji	393
15.6.2. Europejski Bank Inwestycyjny	394
15.6.3. Fundusze strukturalne	394
16. Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej (Ewa Skrzydło-Tefelska)	397
16.1. Stosunki zewnętrzne w I filarze	397
16.1.1. Prawnomiędzynarodowa osobowość prawna WE	397
16.1.2. Reprezentacja UE w stosunkach międzynarodowych	398
16.1.3. Zdolność uczestniczenia w organizacjach międzynarodowych	399
16.1.4. Prawo legacji czynne i bierne	400
16.1.5. Zdolność procesowa WE przed międzynarodowymi organami powołanymi do rozstrzygania sporów oraz zdolność do ponoszenia odpowiedzialności prawnej	401
16.1.6. Prawo korzystania z przywilejów i immunitetów międzynarodowych	402
16.1.7. Kontrola umów międzynarodowych zawieranych samodzielnie przez państwa członkowskie	402

16.2. Stosunki zewnętrzne w II filarze	403
16.3. Stosunki zewnętrzne w III filarze	404
16.4. Kompetencje do zawierania umów międzynarodowych	405
16.4.1. Kompetencje do zawierania umów w I filarze	405
16.4.2. Rodzaje zewnętrznych kompetencji WE	408
16.4.3. Zmiany wynikające z Traktatu Amsterdamskiego	410
16.4.4. Kompetencje do zawierania umów w II i III filarze	411
16.5. Procedura zawierania umów międzynarodowych przez WE	413
16.5.1. Ogólne zasady zawierania umów	413
16.5.2. Zmiana wprowadzona Traktatem Amsterdamskim	416
16.5.3. Szczególna procedura zawierania umów międzynarodowych w ramach UGiP	417
16.6. Skuteczność umów międzynarodowych w porządku prawnym WE	418
16.7. Szczególne rodzaje umów zawieranych przez WE	419
16.7.1. Układy stowarzyszeniowe	419
16.7.1.1. Stowarzyszenie krajów i terytoriów zamorskich	419
16.7.1.2. Stowarzyszenie państw	421
16.7.1.3. Europejski Obszar Gospodarczy	422
16.7.2. Traktaty akcesyjne	422
17. Prawne aspekty procesu rozszerzenia Unii Europejskiej,	
Traktat akcesyjny (<i>Jan Barcz</i>)	425
17.1. Podstawa prawna przyjęcia państwa do UE	425
17.1.1. Jednolita podstawa prawna akcesji — art. 49 TUE	425
17.1.2. Przesłanki przyjęcia państwa do UE	426
17.1.3. Skutki prawne przystąpienia państwa do UE	427
17.1.4. Stwierdzenie wypełnienia warunków przystąpienia	428
17.2. Zasady proceduralne i struktura akcesu	430
17.2.1. Wymogi proceduralne po stronie UE	430
17.2.2. Struktura i zasady negocjacji akcesyjnych	432
17.2.2.1. Podmioty prowadzące negocjacje	432
17.2.2.2. Zasadnicze etapy negocjacji	433
17.2.2.3. Struktura obszarów negocjacyjnych	434
17.3. Ramy prawne obecnego procesu rozszerzenia	435
17.3.1. Strategia rozszerzenia	435
17.3.2. Problem daty akcesu	440
17.4. Traktat akcesyjny	441
17.4.1. Struktura dokumentów akcesyjnych	441
17.4.2. Charakter prawny dokumentów akcesyjnych	443
17.4.3. Procedura przygotowania i wejścia Traktatu akcesyjnego w życie	444
17.4.4. Struktura Traktatu o przystąpieniu do UE podpisanego 16 kwietnia 2003 r.	445
17.4.4.1. Traktat o przystąpieniu (Traktat akcesyjny sensu stricto)	448
17.4.4.2. Akt dotyczący warunków przystąpienia do UE oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę UE	449
17.4.4.2.6. Protokoły dołączone do Aktu	454
17.4.4.3. Akt końcowy	454
17.4.4.4. Ratyfikacja Traktatu akcesyjnego w Polsce	456
18. Konstytucja RP z 1997 r. a członkostwo Polski	
w Unii Europejskiej (<i>Krzysztof Wójtowicz</i>)	459
18.1. Konstytucyjne podstawy przystąpienia RP do UE	459

18.1.1. Postanowienia art. 90 ust. 1 Konstytucji RP	459
18.1.2. Pojęcie „organizacji międzynarodowej” i „organu międzynarodowego”	462
18.1.3. Przedmiot przekazania	463
18.1.4. Tryb podejmowania decyzji o przeniesieniu kompetencji	464
18.2. Inne przepisy Konstytucji RP w świetle przystąpienia Polski do UE	467
18.2.1. Prawo wyborcze	467
18.2.2. Polityka pieniężna	469
18.3. Kognicja Trybunału Konstytucyjnego do badania konstytucyjności aktu wyrażającego zgodę na traktat akcesyjny	469
18.4. Formuła wystąpienia z UE w świetle postanowień Konstytucji RP	470
18.5. Prawo pierwotne a prawo polskie w świetle postanowień	471
18.5.1. Status prawa pierwotnego w polskim porządku prawnym	472
18.5.2. Kontrola konstytucyjności prawa pierwotnego	473
18.6. Prawo pochodne a prawo polskie w świetle postanowień Konstytucji	474
18.7. Suwerenność państwa w procesie integracji	475
19. Droga Polski do Unii Europejskiej (Artur Nowak-Far)	481
19.1. Rys historyczny	481
19.2. Układ stowarzyszeniowy	483
19.2.1. Układ stowarzyszeniowy jako element procesu akcesji	483
19.2.2. Charakterystyka postanowień Układu stowarzyszeniowego	484
19.2.3. Instytucje stowarzyszenia	487
19.2.3.1. Rada Stowarzyszenia	487
19.2.3.2. Komitet Stowarzyszenia	487
19.2.3.3. Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia	488
19.3. Proces przygotowania do negocjacji akcesyjnych	488
19.4. Infrastruktura instytucjonalna negocjacji akcesyjnych	491
19.5. Negocjacje akcesyjne	492
19.5.1. Otwarcie negocjacji akcesyjnych	492
19.5.2. Organizacja negocjacji akcesyjnych w Polsce	493
19.5.3. Zamknięcie negocjacji akcesyjnych i okres przejściowy	497
20. Prawne aspekty debaty nad przyszłością UE (Jan Barcz)	501
20.1. Kompromis z Nicei	501
20.2. Agenda debaty nad przyszłością UE	504
20.3. Struktura Projektu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy	506
20.3.1. Przekształcenie UE w organizację międzynarodową	506
20.3.2. Struktura projektu Traktatu	507
20.4. Ważniejsze propozycje zawarte w projekcie Konwentu	510
Omówienie wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Anastazja Gajda)	515
Orzeczenie z 5 lutego 1963 r., Van Gend & Loos	515
Orzeczenie z 15 lipca 1964 r., Flaminio Costa v. Enel	516
Orzeczenie z 31 marca 1971 r., AETR	517
Orzeczenie z 17 grudnia 1970 r., Internationale Handelsgesellschaft	518
Orzeczenie z 12 grudnia 1972 r., International Fruit Company	519
Orzeczenie z 8 kwietnia 1976 r., Defrenne II	520
Orzeczenie z 9 marca 1978 r., Simmenthal II	521

Orzeczenie z 20 lutego 1979 r., Cassis de Dijon	522
Orzeczenie z 29 października 1980 r., Roquette Frères	523
Orzeczenie z 6 października 1982 r., C.I.L.F.I.T.	524
Orzeczenie z 10 kwietnia 1984 r., Von Colson i Kamann	525
Orzeczenie z 26 lutego 1986 r., Marshall I	526
Orzeczenie z 23 kwietnia 1986 r., Les Verts	527
Orzeczenie z 22 października 1987 r., Foto-Frost	528
Orzeczenie z 20 września 1990 r., Sevince	529
Orzeczenie z 22 czerwca 1989 r., Fratelli Costanzo	530
Orzeczenie z 19 czerwca 1990 r., Factortame	531
Orzeczenie z 12 lipca 1990 r., Foster	532
Orzeczenie z 13 listopada 1990 r., Marleasing	533
Orzeczenie z 21 lutego 1991 r., Zuckerfabrik Süderdithmarschen	534
Orzeczenie z 18 czerwca 1991 r., ERT	535
Orzeczenie z 25 lipca 1991 r., Emmott,	536
Orzeczenie z 19 listopada 1991 r., Francovich	537
Opinia 1/91 z 14 grudnia 1991 r.	538
Orzeczenie z 14 lipca 1994 r., Faccini Dori v. Recreb Srl	539
Orzeczenie z 14 grudnia 1995 r., Peterbroeck v. Belgia	541
Orzeczenie z 5 marca 1996 r., Brasserie du Picheur	542
Opinia 2/94 z 28 marca 1996 r.	543
Orzeczenie z 24 listopada 1998 r., Bickel	544
Orzeczenie z 6 czerwca 2000 r., Angonese v. Cassa di Risparmio di Bolzano ..	545
Orzeczenie z 27 września 2001 r., Głoszczuk	546
Orzeczenie z 20 listopada 2001 r., Jany	547
Orzeczenie z 4 czerwca 2002 r., Lyckeskog,	548
Orzeczenie z 17 września 2002 r., Baumbast v. Secretary of State for the Home Department	549
Orzeczenie z 17 września 2002 r., Muñoz y CIA SA, Superior Fruticola SA v. Frumar Ltd, Redbridge Produce Marketing Ltd	550